

Đenita Tuće¹

Katarina Mišetić²

Psihosocijalne odrednice ego integriteta kod osoba starije dobi

Sažetak: Cilj istraživanja je ispitati doprinos nekih subjektivnih pokazatelja kvalitete života (percipirano fizičko i mentalno zdravlje, zadovoljstvo finansijama i zadovoljstvo socijalnom podrškom) i određenih psiholoških karakteristika (otpornost, generativnost i usamljenost) u objašnjenju ego integriteta kod osoba starije dobi. U istraživanju je sudjelovalo ukupno 448 sudionika, prosječne dobi $M = 72,2$ ($SD = 5,72$). Primijenjeni su sljedeći mjerni instrumenti: Upitnik općih podataka, Kratka skala otpornosti, Adaptirana Loyola skala generativnosti, Kratka verzija UCLA skale usamljenosti i Kratka skala ego integriteta. Rezultati provedene hijerarhijske regresijske analize pokazuju da set prediktorskih varijabli objašnjava 35% ukupne varijance kriterija. Kao značajni prediktori ego integriteta izdvojili su se percipirano fizičko zdravlje, zadovoljstvo finansijama, otpornost, generativnost i usamljenost. Rezultati općenito pokazuju da izraženiji ego integritet imaju starije osobe koje se osjećaju fizički zdravijima, koje su zadovoljnije vlastitom finansijskom situacijom, te koje odlikuje veća otpornost i generativnost i manji osjećaj usamljenosti. Dobiveni rezultati obogaćuju postojeći korpus empirijskih spoznaja iz ovog područja istraživanja te mogu poslužiti kao smjernice za kreiranje intervencija usmjerenih na razvoj i očuvanje ego integriteta kod osoba starije dobi.

Ključne riječi: ego integritet, otpornost, generativnost, usamljenost, subjektivni pokazatelji kvalitete života

¹ Dr. Đenita Tuće, vanredna profesorica na Odsjeku za psihologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu;
e-mail: djenita.tuce@gmail.com

² Dr. Katarina Mišetić, viša asistentica na Odsjeku za psihologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu;
e-mail: katarina.miseti1@gmail.com

Uvod

U posljednjim decenijama, koncepti uspješnog starenja i subjektivne dobrobiti u starijoj dobi postaju predmet sve intenzivnijeg proučavanja unutar različitih naučnih disciplina, uključujući medicinu, psihologiju, sociologiju i andragogiju. Porast interesovanja za ovu tematiku značajnim je dijelom rezultat produženja prosječnog životnog vijeka, koji dovodi do kontinuiranog porasta udjela starijih osoba u općoj populaciji (UN 2019). Samim tim javlja se sve veća potreba za razumijevanjem specifičnih izazova s kojima se suočavaju starije osobe, ali i za identifikacijom različitih ličnih i socijalnih resursa koji doprinose očuvanju i unapređenju kvalitete života u starijoj dobi (Rijavec 2011; Tucak Junaković i sar. 2020; Villar i Zacarés 2024). U skladu s navedenim, u savremenim pristupima starenju sve više se naglašava da kvalitetan život u starijoj dobi ne zavisi samo od očuvanog fizičkog zdravlja, nego i od prisustva psihološke dobrobiti pojedinca (Despot Lučanin 2022; Vilar 2012, Villar i Zacarés 2024).

U kontekstu proučavanja faktora koji doprinose povećanju kvalitete života u starijoj dobi, jedan od konstrukata koji zaokuplja sve veću pažnju istraživača je i ego integritet (engl. *ego integrity*), koji je razvijen u okviru Eriksonove teorije psihosocijalnog razvoja. Prema Eriksonu (1982), posljednja faza razvoja odvija se u starijoj dobi, kada pojedinac prolazi kroz ključni psihološki konflikt poznat kao „integritet nasuprot očaju“. U ovom razdoblju života osoba promišlja o svojim prošlim iskustvima i nastoji im dati određeni smisao i koherentnost. Ukoliko je procjena proteklog života uglavnom pozitivna, odnosno, ako je osoba zadovoljna različitim aspektima svog života i prihvata ga u cjelini, uključujući i nepovoljne ili bolne događaje, razvija se osjećaj da je život ispunio očekivanja, te da je vrijedan i smislen. Taj osjećaj se naziva ego integritet, a proizlazi iz uspješne integracije svih ranijih razvojnih faza i životnih iskustava (Berk 2008; Erikson 1982; Lane i Munday 2017). Odrasli koji dostignu ovaj nivo integriteta osjećaju se cjelovito i ispunjeno, te prihvaćaju i uspjehe i neuspjehe kao sastavne dijelove svog životnog toka. Oni razumiju da su njihovi izbori, kao i putevi koje nisu izabrali, oblikovali jedinstvenu i smisleno strukturiranu životnu priču (Villar i Zacarés 2024; Westerhof i sar. 2017). Takav pogled na život omogućava im da prihvate vlastitu sudbinu u širem povijesnom i društvenom kontekstu, što doprinosi osjećaju smirenosti i zadovoljstva (Berk 2008). Također, osoba razvijenog ego integriteta manje se boji smrti, jer je svjesna da je živjela ispunjen i smislen život (Lane i Munday 2017). Takva osoba prihvata prolaznost života kao prirodan dio životnog ciklusa, te pronalazi utjehu u

uvjerenju da će njeno naslijeđe, bilo kroz potomke ili ostavštinu, na neki način nastaviti živjeti i utjecati na buduće generacije (Erikson 1982).

Očaj, s druge strane, predstavlja stanje u kojem pojedinac gubi sposobnost da vidi svoj život kao vrijedan ili smislen (Westerhof i sar. 2017). Doživljaj očaja nastaje kada starije osobe gledaju na svoj protekli život s osjećajem neispunjenosti i žaljenja zbog brojnih propuštenih prilika i pogrešnih odluka, a istovremeno osjećaju da je vrijeme prekratko da bi se mogao pronaći novi smisao u životu (Berk 2008; Erikson 1982; Villar i Zacarés 2024). Pomisao da se život postepeno privodi kraju u ovom kontekstu ne donosi smirenost, već pojačava uznemirenost, jer osoba nije uspjela pronaći mir sa samom sobom i svojim životnim putem. Ova nemogućnost da se pronađe izlaz iz unutrašnjeg sukoba vodi do duboke emocionalne boli, ispunjenosti gorčinom, te osjećaja bespomoćnosti i poraženosti, koji se često manifestuju kroz ljutnju, neprijateljstvo i otpor prema drugima (Erikson 1982).

Prema savremenim naučnim spoznajama, ego integritet se smatra jednim od ključnih pokazatelja psihološke dobrobiti kod osoba starijih od 65 godina (Westerhof i sar. 2017). Empirijska istraživanja dosljedno potvrđuju da je izraženiji ego integritet značajno povezan s boljim mentalnim zdravljem i psihološkom dobrobiti (Ilyas i sar. 2020; van der Kaap-Deeder i sar. 2021; Westerhof i sar. 2017), većim životnim zadovoljstvom (Derdaele i sar. 2019; Bueno-Pacheco i sar. 2021), uspješnim starenjem (Han i sar. 2015), manjom učestalošću depresivnih simptoma (Rylands i sar. 2001; van der Kaap-Deeder i sar. 2021), kao i manjim strahom od smrti (Busch 2023; Haroon i Ghayas 2018; Parker 2013). Također, prema Chenu i saradnicima (2004), starije osobe koje su razvile ego integritet odlikuje skladniji pogled na prošlost i budućnost, izraženija zahvalnost prema okolini, veće povjerenje u vlastite sposobnosti i veća sposobnost da kroz pozitivnu interpretaciju vlastitog životnog puta prihvate i život i smrt. Suprotno tome, očaj se u dosadašnjim istraživanjima pokazao značajno povezanim s nizom nepovoljnih psiholoških ishoda, uključujući izraženije depresivne simptome i nižu subjektivnu dobrobit (Bueno-Pacheco i sar. 2021; Westerhof i sar. 2017) te veći strah od smrti (van der Kaap-Deeder i sar. 2021).

Budući da je ego integritet u razvojnoj psihologiji prepoznat kao važan indikator psihološke prilagodbe u starijoj dobi, ispitivanje faktora koji doprinose njegovom ostvarenju od iznimnog je značaja. Međutim, istraživanja koja se bave odrednicama ego integriteta općenito su malobrojna i nedostatna, što ukazuje na potrebu za daljnjim produblјivanjem spoznaja u ovom području. Dosadašnja istraživanja provedena na

uzorcima starijih osoba identificirala su nekoliko značajnih prediktora ego integriteta, uključujući generativnost (Chen i sar. 2021; Hannah i sar. 1996; James i Zarrett 2006; Newton i sar. 2019; Torges 2007), otpornost (Lee i Yang 2019), usamljenost (Song i sar. 2022; Jeong i Yoon 2015), socijalnu podršku (Jeong i Yoon 2015; Tahreen i Shahed 2014), ekonomsku stabilnost (Tahreen i Shahed 2014), socijalnu uključenost (Jeong i Yoon 2015) te spiritualnost (Ilyas i sar. 2020). Nadalje, empirijski nalazi pokazuju da značajnu ulogu u predikciji ego integriteta u starijoj dobi imaju i osjećaj koherentnosti (Wiesmann i Hannich 2011), emocionalna inteligencija i korištenje adaptivnih strategija suočavanja (Meléndez i sar. 2022), kao i neke osobine ličnosti, poput emocionalne stabilnosti i ekstraverzije (Westerhof i sar. 2017). Također, u istraživanju koje su proveli Hajek i saradnici (2021), kao značajni negativni prediktori ego integriteta izdvojile su se poteškoće u svakodnevnim aktivnostima, kao i prisustvo fizičkih bolova/neugode i mentalnih poteškoća.

Ovim radom nastojali smo proširiti postojeći korpus naučnih spoznaja u ovom području istraživanja te ispitati ulogu nekih specifičnih psihosocijalnih faktora u objašnjenju ego integriteta kod osoba starije dobi. Konkretno, fokus je stavljen na određene subjektivne pokazatelje kvalitete života, poput percipiranog fizičkog i mentalnog zdravlja, zadovoljstva finansijama te zadovoljstva socijalnom podrškom, kao i na određene psihološke karakteristike, poput otpornosti, generativnosti i usamljenosti. Izbor prediktorskih varijabli u ovom istraživanju utemeljen je na relevantnoj naučnoj literaturi koja upućuje na njihov potencijalni značaj u objašnjenju ego integriteta kod starijih osoba.

Kada je riječ o subjektivnim pokazateljima kvalitete života, opravdano je pretpostaviti da pozitivnija percepcija vlastitog fizičkog i mentalnog zdravlja, kao i veće zadovoljstvo finansijskom situacijom doprinose smanjenju osjećaja bespomoćnosti, pružaju osjećaj sigurnosti te omogućuju veći stepen autonomije u starijoj dobi. To može pomoći starijim osobama da zadrže osjećaj dostojanstva i oblikuju pozitivniji pogled na vlastiti život, što u konačnici može pogodovati i razvoju ego integriteta. Ovu pretpostavku podupiru i neka prethodna istraživanja, u kojima su se fizičke i mentalne poteškoće izdvojile kao negativni prediktori, a ekonomska stabilnost kao pozitivan prediktor ego integriteta kod osoba starije dobi (Hajek i sar. 2021; Tahreen i Shahed 2014).

Nadalje, kada je u pitanju socijalna podrška, ona se općenito smatra jednim od najvažnijih zaštitnih faktora za adekvatnu psihološku prilagodbu u starijoj dobi (White i sar. 2009). Pod tim se podrazumijeva osjećaj da je pojedinac okružen osobama koje ga

razumiju, podržavaju i s kojima ima emocionalno ispunjavajuće odnose. Takva podrška umanjuje osjećaj izolacije, povećava osjećaj pripadnosti i emocionalne sigurnosti te potiče subjektivni doživljaj smislenosti života (Berkman i Syme 1979; White i sar. 2009). Kada se osoba osjeća voljeno i prihvaćeno, lakše prihvata vlastiti život sa svim njegovim uspjesima i neuspjesima, a što generalno može pogodovati i razvoju ego integriteta. U prilog ovom razmatranju idu i rezultati nekih istraživanja u kojima se percipirana socijalna podrška izdvojila kao značajan prediktor ego integriteta kod osoba starije dobi (Ilyas i sar. 2020; Jeong i Yoon 2015; Tahreen i Shahed 2014).

Kada je riječ o otpornosti, ona u najširem smislu predstavlja sposobnost pojedinca da se uspješno nosi sa stresnim i izazovnim životnim okolnostima te da se prilagođava promjenama i krizama (Smith i sar. 2010), što u kontekstu postizanja ego integriteta može predstavljati iznimno važan zaštitni faktor. Specifično, otpornost može pomoći starijim osobama da očuvaju psihološku ravnotežu uprkos gubicima, bolestima i promjenama koje prate starost, a što im posljedično može olakšati prihvatanje vlastitog života s osjećajem smisla i cjelovitosti (Martin i sar. 2010). U prilog navedenom idu i rezultati istraživanja autorice Alex (2010), koja navodi da starije osobe koje imaju visoko izraženu otpornost odlikuje izraženiji osjećaj povezanosti s drugima, izraženiji osjećaj nezavisnosti i aktivno traženje ili stvaranje smisla u životu. O važnosti otpornosti za postizanje ego integriteta u starijoj dobi svjedoče i rezultati istraživanja koje su proveli Lee i Yang (2019), a koji pokazuju da otpornost ima značajnu ulogu u objašnjenju ego integriteta kod starijih osoba.

Uloga generativnosti u razvoju ego integriteta istaknuta je u okviru same teorije psihosocijalnog razvoja. Naime, generativnost je pojam koji je Erikson uveo kao središnji razvojni zadatak srednje odrasle dobi, a odnosi se na težnju pojedinca da doprinosi dobrobiti drugih, naročito budućim generacijama (Erikson 1982). Iako se generativnost primarno razvija u srednjoj odrasloj dobi, ona i u starijoj dobi zadržava važnu psihološku funkciju, jer pruža osjećaj svrhe, povezanosti i ostvarenosti (Villar i Zacarés 2024). Upravo takav doživljaj vlastite korisnosti i doprinosa društvu može pomoći pojedincu da u starijoj dobi sagleda svoj život kao smislen, cjelovit i vrijedan, a što je osnovna definicija ego integriteta prema Eriksonu (1982). Potporu ovim teorijskim razmatranjima daju i brojni empirijski nalazi, koji konzistentno pokazuju da generativnost ima značajnu ulogu u predikciji ego integriteta kod starijih osoba (Cheng i sar. 2021; Hannah i sar. 1996; James i Zarrett 2006; Newton i sar. 2019; Torges 2007).

Na koncu, usamljenost se definira kao subjektivni doživljaj nedostatka kvalitetnih međuljudskih odnosa i emocionalne udaljenosti od drugih (Yanguas i sar. 2018). Usamljenost predstavlja posebno izražen fenomen u starijoj dobi, koji se obično javlja usljed gubitka bliskih osoba i/ili smanjene fizičke mobilnosti (Gardiner i sar. 2018; Puyané i sar. 2025). U kontekstu postizanja ego integriteta, usamljenost može predstavljati značajnu prepreku u procesu retrospektivnog doživljavanja vlastitog života kao smislenog i zaokruženog. Naime, kada se osoba osjeća usamljeno, često doživljava i emocionalnu prazninu, što može izazvati negativne misli o proteklom životu, osjećaj žaljenja ili nerealiziranosti (Gardiner i sar. 2018; Puyané i sar. 2025). To, zauzvrat, može otežati prihvatanje vlastite prošlosti i mirno suočavanje sa životnim krajem, a što su ključni aspekti ego integriteta prema Eriksonu (1982). O značaju usamljenosti u objašnjenju ego integriteta kod osoba starije dobi svjedoče i neki postojeći empirijski nalazi (Song i sar. 2022; Jeong i Yoon 2015).

U skladu s navedenim, cilj istraživanja je ispitati ukupan i zasebne doprinose nekih subjektivnih pokazatelja kvalitete života (percipirano fizičko i mentalno zdravlje, zadovoljstvo finansijama i zadovoljstvo socijalnom podrškom) i određenih psiholoških karakteristika (otpornost, generativnost i usamljenost) u objašnjenju ego integriteta kod osoba starije dobi. Na temelju dosadašnjih naučnih spoznaja očekujemo da će varijable iz oba prediktorska skupa imati značajnu ulogu u objašnjenju varijance kriterija. Kada je u pitanju smjer povezanosti, očekujemo da će bolje percipirano fizičko i mentalno zdravlje, veće zadovoljstvo finansijama i veće zadovoljstvo socijalnom podrškom, kao i veće razine otpornosti i generativnosti te manja usamljenost biti povezani s izraženijim ego integritetom kod starijih osoba.

Metod

Sudionici

U istraživanju je sudjelovalo ukupno 448 sudionika ($M = 197$, $\bar{Z} = 251$), prosječne dobi $M = 72,2$ ($SD = 5,72$). Starosni raspon sudionika kreće se od 60 do 95 godina, s tim da je najveći broj njih (71,9%) u dobi između 65 i 75 godina. Mlađih od 65 godina je 1,6% sudionika, a starijih od 80 godina 6,4%. Od ukupnog broja sudionika, 14,1% ima završenu osnovnu školu, 48% srednju školu, a 23,9% višu ili visoku školu (fakultet). Kada je u pitanju bračni status, 63,2% ispitanika je u braku, a 30,4% su udovci/udovice.

Više od polovine sudionika (63,1%) navelo je da živi u istom kućanstvu sa bračnim partnerom/partnericom ili zajedno sa bračnim partnerom/partnericom i djecom, dok je njih 23,2% navelo da žive sami. Kada je u pitanju broj djece, većina sudionika je navela da ima dvoje (42,6%) ili troje (18,3%) djece.

Mjerni instrumenti

Upitnik općih podataka ciljno je konstruisan za potrebe ovog istraživanja, a sastoji se od nekoliko općih pitanja, kojima su prikupljeni podaci o spolu, dobi, zanimanju, stručnoj spremi, bračnom statusu, broju djece, korezidentnom statusu i broju članova kućanstva. Uz ove opće podatke, od ispitanika se tražilo da procijene i vlastito fizičko i mentalno zdravlje (čestice: „*Kako biste općenito ocijenili svoje fizičko zdravlje?*“ i „*Kako biste općenito ocijenili svoje mentalno zdravlje?*“). Za svaku od navedenih čestica procjena se vršila na skali Likertovog tipa od 1 (jako loše) do 5 (izvrsno). Također, od ispitanika se tražilo da navedu i koliko su zadovoljni vlastitom materijalnom situacijom i socijalnom podrškom od bliskih osoba (čestice: „*Koliko ste općenito zadovoljni svojom materijalnom situacijom/finansijama?*“ i „*Koliko ste općenito zadovoljni socijalnom podrškom koju primete od bliskih osoba, poput članova porodice, prijatelja ili rodbine?*“). Za svaku od navedenih čestica procjena se vršila na skali Likertovog tipa od 1 (potpuno sam nezadovoljan/na) do 5 (potpuno sam zadovoljan/na).

Za mjerenje otpornosti korištena je *Kratka skala otpornosti* (engl. *Brief Resilience Scale*, Smith i sar. 2008), koju su za hrvatsko govorno područje prevele i adaptirale Slišković i Burić (2018). Skala se sastoji od šest čestica, od kojih su tri pozitivnog smjera (primjer čestice: „*Obično se brzo oporavim nakon teških vremena.*“), a tri negativnog smjera (primjer čestice: „*Teško mi je oporaviti se nakon što se dogodi nešto loše.*“). Zadatak sudionika je da na skali Likertovog tipa od 1 (uopće se ne slažem) do 5 (u potpunosti se slažem) procijeni svoj stepen slaganja sa svakom česticom. Ukupan rezultat formira se kao prosjek rezultata na svim česticama (uz prethodnu inverziju rezultata na negativno formulisanim česticama). Viši rezultat ukazuje na veći stepen otpornosti. Prema nalazima autorica, skala ima jednofaktorsku strukturu i zadovoljavajuću pouzdanost tipa unutrašnje konzistencije, koja iznosi ,82 (Slišković i Burić 2018). Zadovoljavajuće jednofaktorsko rješenje skale utvrđeno je i u ovom istraživanju, a dobiveni koeficijent unutrašnje konzistencije iznosi $\alpha = ,77$.

Generativnost je mjerena *Adaptiranom Loyola skalom generativnosti*, autorica Lacković-Grgin i Tucak (2004), koja predstavlja skraćenu i adaptiranu verziju Loyola skale

generativnosti (engl. *Loyola Generativity Scale*, McAdams i de St. Aubin 1992). Skala se sastoji od 12 čestica i mjeri generativnu brigu, kao ključnu komponentu generativnosti. Zadatak sudionika je da na skali Likertovog tipa od 1 (uopće se ne odnosi na mene) do 5 (u potpunosti se odnosi na mene) procijeni stepen slaganja sa svakom česticom (primjer čestice: „Činim i kreiram stvari koje mogu djelovati na druge.“). Ukupan rezultat formira se kao prosječna vrijednost procjena koje je sudionik dao na pojedinim česticama, pri čemu viši rezultat ukazuje na izraženiju generativnost. Prema nalazima autorica, skala ima zadovoljavajuću jednofaktorsku strukturu, kao i zadovoljavajuću unutrašnju konzistentnost koja iznosi ,83 (Lacković-Grgin i Tucak 2004). Zadovoljavajuće jednofaktorsko rješenje potvrđeno je i u ovom istraživanju, a koeficijent unutrašnje konzistencije iznosi $\alpha = ,89$.

Usamljenost je ispitana *Kratkom verzijom UCLA skale usamljenosti* (engl. *UCLA Loneliness Scale*, Allen i Oshagan 1995), koju su za hrvatsko govorno područje preveli i adaptirali Lacković-Grgin, Penezić i Nekić (2002). Skala se sastoji od sedam čestica, a zadatak sudionika je da na skali Likertovog tipa od 1 (uopće se ne odnosi na mene) do 5 (u potpunosti se odnosi na mene) procijeni svoj stepen slaganja sa svakom česticom (primjer čestice: „Ljudi su oko mene, ali ne i sa mnom.“). Ukupan rezultat formira se kao prosjek rezultata na svim česticama, pri čemu viši rezultat ukazuje višu usamljenost. Prema nalazima autora, skala pokazuje jednofaktorsku strukturu te ima zadovoljavajuću unutrašnju konzistentnost, koja se kreće u rasponu od ,83 do ,85 (Lacković-Grgin i sar. 1998, 1998a; prema Lacković-Grgin i sar. 2002). Jednofaktorska struktura skale potvrđena je i u ovom istraživanju, a dobiveni koeficijent unutrašnje konzistencije iznosi $\alpha = ,83$.

Za ispitivanje ego integriteta korištena je *Kratka skala ego integriteta* (Tucak-Junaković 2024), koja mjeri zadovoljstvo i prihvaćanje vlastitog života. Skala se sastoji od pet čestica od kojih su tri pozitivnog smjera (primjer čestice: „Život mi je na kraju ispao onako kako je i trebalo.“), a dvije negativnog smjera (primjer čestice: „Volio/voljela bih da imam više vremena, pa da krenem nekim drugačijim životnim putem.“). Zadatak sudionika je da na skali Likertovog tipa od 1 (uopšte se ne slažem) do 5 (potpuno se slažem) procijeni stepen slaganja sa svakom česticom. Ukupan rezultat formira se kao prosjek rezultata na svim česticama (uz prethodnu inverziju rezultata na negativno formulisanim česticama). Viši rezultat ukazuje na izraženiji ego integritet. Prema nalazima autorice, skala ima jednofaktorsku strukturu i zadovoljavajuću pouzdanost tipa unutrašnje konzistentnosti koja iznosi ,73 (Tucak-Junaković 2024). U ovom istraživanju, međutim,

skala je pokazala nešto nižu unutrašnju konzistentnost ($\alpha = ,65$). Daljnjom analizom je uočeno da čestica 3 („*Mogu prihvatiti i naći smisao čak i u ružnim događajima i patnjama koje sam prošao/la u životu*“) ima nisku korelaciju sa ukupnim rezultatom ($r = ,19$), te da bi se njenim isključivanjem koeficijent unutrašnje konzistencije povećao na $\alpha = ,68$. U skladu s preporukama u literaturi (Field 2009), čestica 3 je isključena, a ukupni rezultat je formiran kao prosječna vrijednost procjena koje je sudionik dao na ostale četiri čestice (uz prethodnu inverziju rezultata na negativno formulisanim česticama). Skala je u ovom obliku pokazala zadovoljavajuću jednofaktorsku strukturu, kao i zadovoljavajuća zasićenja čestica faktorom, koja se kreću u rasponu od ,68 do ,76.

Postupak

Sudionici su regrutovani tehnikom snježne grudve (engl. *snowball sampling*), a u istraživanju³ su korištena dva oblika administracije upitnika: verzija papir-olovka i online verzija putem elektronske poveznice. Sudionicima koji su se odlučili za verziju papir-olovka upitnike su uručili lično anketari, te su ih nakon popunjavanja vraćali anketarima u zalijepljenim kovertama, čime je dodatno osigurana anonimnost i povjerljivost podataka. U slučajevima kada je to bilo potrebno, odnosno, kada su sudionici to tražili, anketari su čitali pitanja sudionicima i bilježili njihove odgovore, poštujući pritom sve etičke smjernice psiholoških istraživanja. Sudionicima koji su odabrali online verziju upitnici su proslijeđeni putem elektronskog linka. Istraživanje je provedeno u skladu s etičkim principima i standardima koji se odnose na psihološka istraživanja. Sudjelovanje u istraživanju je bilo dobrovoljno, a popunjavanje upitnika anonimno. Također, sudionici su uz upitnike dobili i jasnu pismenu uputu o načinu popunjavanja upitnika, kao i kontakt-podatke voditeljice istraživanja, u slučaju potrebe za dodatnim pojašnjenjima.

³ Istraživanje je provedeno u okviru naučno-istraživačkog projekta pod nazivom „Odrednice ego integriteta i subjektivne dobrobiti kod osoba starije životne dobi“, koji je realiziran u okviru Centra za psihološka istraživanja, edukaciju i savjetovanje Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu (CPIES), a pri Centru za naučnoistraživački rad i stručne aktivnosti Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu (NIRSA). Voditeljica projekta je prof. dr. Đenita Tuće, a članica projektnog tima dr. Katarina Mišetić, viša ass. Istraživanje je odobrio Etički odbor Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu.

Rezultati

Deskriptivni statistički parametri korištenih mjera prikazani su u Tabeli 1.

Tabela 1. Deskriptivne statističke vrijednosti varijabli korištenih u istraživanju

Varijable	M	SD	Indeks simetričnosti	Indeks spljoštenosti	K-S z ^a
Fizičko zdravlje	3,41	,88	-,69	,24	,28**
Mentalno zdravlje	3,87	,77	-,61	,79	,30**
Zadovoljstvo finansijama	3,64	,98	-,70	,34	,26**
Zadovoljstvo socijalnom podrškom	3,84	,98	-1,08	1,14	,30**
Otpornost	2,92	,73	,03	,18	,07**
Generativnost	3,64	,77	-,61	,02	,09**
Usamljenost	2,25	,86	,58	-,13	,09**
Ego integritet	3,57	,81	-,34	-,13	,09**

Napomena: $N = 448$; ^aKolmogorov-Smirnov test; ** $p < ,01$

Kao što se može vidjeti iz tabelarnog prikaza, distribucije rezultata na svim varijablama značajno odstupaju i od kriterija normalnosti i od kriterija simetričnosti. Ipak, s obzirom da su deskriptivni statistički parametri svih korištenih mjera testirani na velikom uzorku sudionika, utvrđena odstupanja se mogu objasniti upravo veličinom uzorka. Naime, kako navodi Field (2009), za velike uzorke karakteristične su male standardne pogreške, koje rezultiraju značajnim rezultatima na mjerama normalnosti i simetričnosti, čak i u slučaju vrlo malih odstupanja. Shodno navedenom, kada se radi o velikim uzorcima sudionika (200 i više), osnovna preporuka je vizuelna analiza oblika distribucije i apsolutnih vrijednosti indeksa simetričnosti i spljoštenosti, umjesto testiranja njihove značajnosti (Field 2009; Kline 2011). S obzirom na to da vizuelnim pregledom oblika distribucija nisu uočena značajnija odstupanja od normalnosti niti za jednu varijablu, te da se apsolutne vrijednosti indeksa simetričnosti i spljoštenosti za sve varijable kreću unutar općeprihvaćenih kritičnih vrijednosti (ispod 3,0 za simetričnost i 10,0 za spljoštenost) (Kline 2011), sve varijable su uvedene u daljnje analize u obliku originalnih, prosječnih rezultata.

S ciljem ispitivanja ukupnog i zasebnih doprinosa subjektivnih pokazatelja kvalitete života (percipirano fizičko i mentalno zdravlje, zadovoljstvo finansijama i zadovoljstvo socijalnom podrškom) i psiholoških karakteristika (otpornost, generativnost

i usamljenost) u objašnjenju ego integriteta kod osoba starije dobi, provedena je hijerarhijska regresijska analiza. U prvom koraku uključene su varijable percipirano fizičko i mentalno zdravlje, zadovoljstvo finansijama i zadovoljstvo socijalnom podrškom, a u drugom otpornost, generativnost i usamljenost. Ovakav redoslijed uvođenja varijabli omogućuje najprije procjenu ukupnog i pojedinačnih doprinosa varijabli iz seta subjektivnih pokazatelja kvalitete života u objašnjenju varijance ego integriteta, a zatim i procjenu dodatnog doprinosa varijabli iz domena psiholoških karakteristika nakon što se kontrolira doprinos subjektivnih pokazatelja kvalitete života. Ovakav analitički pristup omogućuje jasnije razgraničavanje jedinstvenog značaja svake skupine prediktora, te pruža detaljniji uvid u relativne doprinose svih ispitivanih varijabli u potpunom regresijskom modelu.

Kako bi se ispitala povezanost između varijabli uključenih u istraživanje provedena je korelacijska analiza, a dobiveni rezultati prikazani su u Tabeli 2.

Tabela 2. Interkorelacije između prediktorskih varijabli i njihove korelacije s kriterijem

Varijable	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
1. Fizičko zdravlje	-	,41**	,27**	,06	,29**	,19**	-,14**	,31**
2. Mentalno zdravlje		-	,25**	,20**	,32**	,24**	-,31**	,28**
3. Zadovoljstvo finansijama			-	,19**	,18**	,16**	-,25**	,35**
4. Zadovoljstvo socijalnom podrškom				-	,15**	,11*	-,31**	,22**
5. Otpornost					-	,15**	-,26**	,40**
6. Generativnost						-	-,21**	,27**
7. Usamljenost							-	-,42**
8. Ego integritet								-

Napomena: $N = 448$; ^aKolmogorov-Smirnov test; ** $p < ,01$

Kao što se može vidjeti iz tabelarnog prikaza, dobiveni rezultati pokazuju da sve prediktorske varijable značajno pozitivno koreliraju s kriterijem, izuzev varijable usamljenost, za koju je smjer povezanosti negativan. Prema visini koeficijenata korelacije se kreću od niskih do umjerenih. Značajne korelacije utvrđene su i između prediktorskih varijabli, a prema visini koeficijenata kreću se od niskih do umjerenih. U skladu s tim, testirana je kolinearneost. Za sve varijable su utvrđene prihvatljive vrijednosti VIF testa ($VIF < 2$), što upućuje na zaključak da ne postoji visoka multikolinearnost među prediktorima te da su podaci prikladni za provedbu regresijske analize (Field 2009). Rezultati provedene hijerarhijske regresijske analize prikazani su u Tabeli 3.

Tabela 3. Rezultati hijerarhijske regresijske analize sa ego integritetom kao kriterijskom varijablom

Prediktori	B	95% CI		SE B	β	R2	$\Delta R2$
		LL	UL				
1. korak							
Fizičko zdravlje	,17	,09	,26	,04	,19**	,21	,21**
Mentalno zdravlje	,12	,02	,22	,05	,11*		
Zadovoljstvo finansijama	,20	,13	,28	,04	,25**		
Zadovoljstvo socijalnom podrškom	,12	,05	,19	,04	,14**		
2. korak							
Fizičko zdravlje	,13	,05	,20	,04	,14**	,35	,14**
Mentalno zdravlje	-,02	-,11	,07	,05	-,02		
Zadovoljstvo finansijama	,15	,08	,22	,03	,18**		
Zadovoljstvo socijalnom podrškom	,05	-,02	,11	,03	,06		
Otpornost	,27	,18	,37	,05	,25**		
Generativnost	,13	,05	,21	,04	,12**		
Usamljenost	-,24	-,32	-,16	,04	-,26**		

Napomena: $N = 448$; * $p < ,05$; ** $p < ,01$; CI = interval pouzdanosti; LL = donja granica; UL = gornja granica; R2 – koef. determinacije; $\Delta R2$ – promjena koef. determinacije

Dobiveni rezultati pokazuju da set prediktorskih varijabli objašnjava 35% ukupne varijance ego integriteta. U prvom koraku utvrđeno je da varijable iz seta subjektivnih pokazatelja kvalitete života objašnjavaju 21% ukupne varijance kriterija, a kao značajni prediktori izdvojili su se percipirano fizičko i mentalno zdravlje, zadovoljstvo finansijama i zadovoljstvo socijalnom podrškom. Uvođenjem varijabli iz domena psiholoških karakteristika u drugom koraku, ukupna objašnjena varijanca ego integriteta povećala se značajno za dodatnih 14%, a kao značajni prediktori izdvojili su se percipirano fizičko zdravlje, zadovoljstvo finansijama, otpornost, generativnost i usamljenost. Pri tome, rezultati općenito pokazuju da izraženiji ego integritet imaju starije osobe koje se osjećaju fizički zdravijima, koje su zadovoljnije svojim finansijskim stanjem, te koje odlikuje veća otpornost i generativnost i manji osjećaj usamljenosti.

Značajne promjene u visini regresijskih koeficijenata utvrđene su za varijable percipirano mentalno zdravlje i zadovoljstvo socijalnom podrškom, koje su se izdvojile kao značajni prediktori ego integriteta u prvom koraku. Međutim, uvođenjem varijabli iz domena psiholoških karakteristika u drugom koraku, beta-ponderi ovih varijabli su izgubili značajnost. Ovi rezultati ukazuju na to da je prediktivna snaga navedenih

varijabli relativno slabija u odnosu na druge prediktore u modelu, odnosno, da njihov značaj u objašnjenju ego integriteta opada, kada se u analizu uključe robusniji psihološki konstrukti, poput otpornosti, generativnosti i usamljenosti. Također, dobiveni nalazi sugeriraju da varijable percipirano mentalno zdravlje i zadovoljstvo socijalnom podrškom svoj efekat na ego integritet ostvaruju indirektno, preko neke od naknadno uključenih varijabli (Preacher i Hayes 2004). S obzirom da obje varijable značajno koreliraju i sa otpornošću i sa generativnošću i sa usamljenošću (Tabela 2), bilo koja od njih ima ulogu potencijalnog medijatora u odnosu između navedenih prediktorskih varijabli i kriterija. Ovu pretpostavku bi svakako bilo značajno detaljnije razmotriti i formalno testirati u nekom budućem istraživanju.

Diskusija

Dobiveni rezultati pokazuju da oba seta prediktorskih varijabli objašnjavaju značajan udio varijance kriterija, što upućuje na zaključak da i subjektivni pokazatelji kvalitete života i psihološki faktori imaju značajnu ulogu u objašnjenju ego integriteta kod starijih osoba. Kao značajni prediktori u potpunom regresijskom modelu izdvojile su se dvije varijable iz seta subjektivnih pokazatelja kvalitete života (percipirano fizičko zdravlje i zadovoljstvo finansijama), te sve tri varijable iz domena psiholoških karakteristika (otpornost, generativnost i usamljenost).

Kada su u pitanju subjektivni pokazatelji kvalitete života, dobiveni rezultati pokazuju da bolje percipirano fizičko zdravlje i veće zadovoljstvo finansijama značajno doprinose izraženijem ego integritetu kod starijih osoba. Do sličnih nalaza došli su i neki drugi autori. Tako je, naprimjer, u istraživanju koje su proveli Hajek i saradnici (2021) utvrđeno da izraženije poteškoće u svakodnevnom funkcionisanju, kao i prisustvo fizičke boli/neugode imaju značajnu ulogu u predikciji nižih razina ego integriteta kod starijih osoba. S druge strane, rezultati istraživanja Tahreen i Shahed (2014) pokazali su da ekonomska stabilnost doprinosi izraženijem osjećaju ego integriteta u starijoj dobi.

Veza između percipiranog fizičkog zdravlja i ego integriteta može se objasniti na nekoliko načina. Kao prvo, moguće je da bolja percepcija vlastitog fizičkog zdravlja doprinosi većem osjećaju samostalnosti i autonomije u starijoj dobi, kao i zadržavanju većeg stepena kontrole nad vlastitim životom, što može oblikovati pozitivniji pogled na vlastiti život te olakšati postizanje ego integriteta. Nadalje, bolja subjektivna procjena zdravlja može smanjiti rizik od razvijanja osjećaja zavisnosti i bespomoćnosti kod

starijih osoba, te doprinijeti očuvanju osjećaja dostojanstva i pozitivne slike o sebi, što se posljedično može pozitivno odraziti i na razvoj ego integriteta. Na koncu, empirijski nalazi dosljedno pokazuju da je bolje fizičko zdravlje povezano s većim emocionalnim blagostanjem, većom psihološkom dobrobiti i većim životnim zadovoljstvom (Cho i sar. 2011; Pinto i sar. 2016; Singh i Suvidha 2024), što također može biti podsticajno za integraciju životnih iskustava i prihvatanje vlastite prošlosti.

Slično tome, finansijska stabilnost može pomoći starijim osobama da zadrže neovisnost, biraju kako će provoditi svoje vrijeme i učestvuju u aktivnostima koje im pričinjavaju zadovoljstvo, čime se dodatno jača pozitivna refleksija o životnim izborima i postignućima. Osim toga, materijalna stabilnost može igrati važnu ulogu u održavanju socijalnih odnosa i olakšati pristup resursima podrške. Primjerice, može omogućiti lakši pristup zdravstvenim i socijalnim uslugama, te veću fleksibilnost u održavanju kontakata s porodicom i prijateljima. Na taj način, osjećaj finansijske stabilnosti može olakšati starijim osobama da se usmjere na dublju refleksiju, prihvatanje i integraciju svog životnog puta, umjesto da budu zaokupljeni neizvjesnostima i materijalnim brigama, što može doprinijeti autentičnijem ostvarenju ego integriteta. Ukupno gledano, izdvajanje navedene dvije varijable kao značajnih prediktora ego integriteta upućuje na to da subjektivna procjena kvalitete života predstavlja važan kontekstualni okvir unutar kojeg starije osobe konstruišu i vrednuju značenje vlastitog života.

Percipirano mentalno zdravlje i zadovoljstvo socijalnom podrškom, kao druge dvije varijable iz seta subjektivnih pokazatelja kvalitete života, nisu se izdvojile kao značajni prediktori ego integriteta u potpunom regresijskom modelu. Ipak, na temelju dobivenih rezultata nije opravdano zaključiti da navedene varijable nemaju nikakvu važnost u predikciji ego integriteta kod starijih osoba, nego da je njihova uloga, u odnosu na ostale prediktore u modelu, naprosto od manjeg značaja. Naime, iako su se u prvom koraku hijerarhijske regresijske analize i ove varijable izdvojile kao značajni prediktori ego integriteta, značajnost su izgubile u drugom koraku, kada su u model uvedene varijable iz domena psiholoških karakteristika. Ovaj nalaz, kako je već ranije istaknuto, upućuje na potencijalnu medijatorsku ulogu otpornosti, generativnosti i/ili usamljenosti na odnos između ovih prediktorskih varijabli i ego integriteta, a što bi svakako bilo značajno detaljnije ispitati u nekom budućem istraživanju.

Kada je riječ o varijablama iz domena psiholoških karakteristika, dobiveni rezultati pokazuju da više razine otpornosti i generativnosti, kao i manja usamljenost, značajno predviđaju više razine ego integriteta kod starijih osoba. Ovi rezultati konzistentni su

s nalazima do kojih su došli i neki drugi autori (Chen i sar. 2021; Hannah i sar. 1996; James i Zarrett 2006; Jeong i Yoon 2015; Lee i Yang 2019; Newton i sar. 2019; Song i sar. 2022; Torges 2007).

Nalaz da otporniji pojedinci imaju izraženiji ego integritet ukazuje na to da sposobnost suočavanja sa životnim izazovima neosporno ima važnu ulogu u postizanju osjećaja životne ispunjenosti u starijoj dobi. U najširem smislu, otpornost predstavlja psihološku sposobnost pojedinca da se uspješno nosi sa stresom, traumama, gubicima i drugim životnim teškoćama, te da se nakon njih oporavi, pa čak i razvije. U skladu s navedenim, otpornost nije samo odsustvo ranjivosti, već i aktivna snaga prilagođavanja, učenja i emocionalnog rasta (Fletcher i Sarkar 2013; Smith i sar. 2010). U kontekstu starenja, otpornost može pomoći starijim osobama da se konstruktivno nose s tipičnim izazovima te faze života, poput gubitka bliskih osoba, slabljenja fizičkih sposobnosti i promjena u životnim ulogama (Infurna 2021; Lima i sar. 2023; Manning i Bouchard 2019). Naime, otporniji pojedinci imaju tendenciju da ove promjene prihvataju s više unutrašnje snage, emocionalne stabilnosti i smirenosti, oslanjajući se na vlastite resurse i prethodna životna iskustva. Takva sposobnost prilagođavanja može olakšati postizanje ego integriteta, odnosno doprinijeti osjećaju da protekli život, uprkos usponima i padovima, ima smisao i vrijednost. Drugim riječima, otpornost može djelovati kao zaštitni faktor koji umanjuje osjećaj očaja i potiče pozitivnu refleksiju o vlastitom životnom putu.

Izdvajanje generativnosti kao značajnog prediktora ego integriteta kod starijih osoba u skladu je s postavkama teorije psihosocijalnog razvoja, prema kojoj uspješno prevazilaženje izazova srednje odrasle dobi i postizanje osjećaja generativnosti olakšava razvoj ego integriteta u starijoj dobi (Erikson 1982). U najširem smislu, generativnost se odnosi na brigu za buduće generacije i želju da se ostavi koristan doprinos društvu, bilo kroz roditeljstvo, mentorstvo, stvaralaštvo ili društveni angažman (Erikson, 1982; McAdams i de St. Aubin 1992; Villar i Zacarés 2024). Ove aktivnosti doprinose osjećaju svrhe i ostvarenosti, što može služiti kao psihološki temelj za prihvatanje vlastite prošlosti, integraciju životnih iskustava i izgradnju osjećaja da je život imao smisla, a što su ključne komponente ego integriteta. U prilog navedenom idu i rezultati istraživanja koje su proveli Miranda-Chan i Nakamura (2016), a koji pokazuju da pojedinci koji su tokom srednje odrasle dobi bili aktivno angažovani u generativnim ulogama, u starosti češće razvijaju viši nivo ego integriteta. U kontekstu interpretacije dobivenih nalaza, autori zaključuju da generativna ulaganja, posebno ona koja su ostavila trajan uticaj na druge, mogu biti izvor pozitivnih reminiscencija i osjećaja postignuća, što dodatno pojačava

integrativnu funkciju narativa o sopstvenom životu (Miranda-Chan i Nakamura 2016).

Kada je riječ o usamljenosti, brojni empirijski nalazi ukazuju da ona predstavlja široko rasprostranjen problem u starijoj populaciji, te da je povezana s nizom nepovoljnih psiholoških ishoda, uključujući depresivne simptome, anksioznost, emocionalnu prazninu i suicidalne misli (Gerino i sar. 2017; Ngan i Cheng 2024; Puyané i sar. 2025; Sadatnia i sar. 2023; Tragantzopoulou i Giannouli 2021; van Ours 2021). U najširem smislu, usamljenost je subjektivno, negativno iskustvo koje se javlja kada postoji percipirani nesklad između količine i kvalitete društvenih odnosa koje osoba želi i onih koje zaista doživljava. Usamljenost se može javiti čak i u prisustvu društvenih interakcija ako te interakcije ne ispunjavaju emocionalne ili socijalne potrebe pojedinca. To znači da se osoba može osjećati usamljeno čak i kada je okružena drugim ljudima (De Jong Gierveld i Van Tilburg, 2010; Puyané i sar. 2025). Iako se usamljenost može doživjeti u bilo kojoj fazi života, u starijoj dobi ona poprima posebno značenje zbog niza međusobno povezanih faktora. Naime, životne promjene koje prate proces starenja, poput slabljenja porodičnih i društvenih veza usljed odlaska djece iz porodičnog doma, gubitka supružnika, članova porodice ili prijatelja, kao i narušenog zdravlja i smanjene funkcionalne sposobnosti, čine starije osobe posebno osjetljivima na osjećaj usamljenosti (Gardiner i sar. 2018; Puyané i sar. 2025). Rezultati ovog istraživanja dodatno potvrđuju psihološki značaj usamljenosti u starijoj dobi, ukazujući na to da je upravo usamljenost jedan od najsnažnijih prediktora ego integriteta. Ovaj nalaz implicira da subjektivni doživljaj nedostatka bliskih interpersonalnih odnosa i osjećaj emocionalne udaljenosti od drugih mogu značajno umanjiti osjećaj životne ispunjenosti i prihvatanje vlastite prošlosti.

Teorijski značaj ovog rada ogleda se u nekoliko aspekata. Prije svega, provođenje hijerarhijske regresijske analize sa dva seta prediktorskih varijabli omogućilo je jasnije razgraničavanje jedinstvenih doprinosa svake skupine prediktora, kao i identifikaciju specifičnih doprinosa svih ispitivanih varijabli unutar potpunog regresijskog modela, čime je omogućen detaljniji uvid u relativni značaj svake varijable u objašnjenju ego integriteta. Naime, podatak da se određene varijable nisu pokazale značajnim u objašnjenju kriterija u potpunom regresijskom modelu ukazuje na to da je njihova prediktivna snaga u objašnjenju ego integriteta relativno slabija u odnosu na druge prediktore u modelu, a što ne bi bilo moguće uočiti da su se doprinosi ovih varijabli ispitivali izolovano jedni od drugih. Nadalje, istraživanjem je utvrđeno da i subjektivni pokazatelji kvalitete života i psihološke karakteristike značajno doprinose objašnjenju ego integriteta kod starijih

osoba, što upućuje na važnost integrativnog pristupa u proučavanju ovog konstrukta. To podrazumijeva da se pri istraživanju faktora koji doprinose razvoju ego integriteta u starijoj dobi, osim različitih psiholoških konstrukata, u obzir trebaju uzeti i subjektivni pokazatelji životnih uslova i iskustava.

Provedeno istraživanje ima i određena metodološka ograničenja koja je potrebno uzeti u obzir pri interpretaciji rezultata. Prije svega, budući da se radi o korelacijskom istraživanju, važno je naglasiti da je regresijska analiza korištena isključivo kao sredstvo za ispitivanje podudarnosti između prikupljenih podataka i teorijski pretpostavljenih odnosa među varijablama, a ne kao sredstvo za demonstriranje uzročno-posljedičnih odnosa. Nadalje, s obzirom da je u istraživanju korišten prigodni uzorak, generalizacija rezultata na širu populaciju starijih osoba je ograničena. Specifično, uzorak nije obuhvatio starije osobe koje žive u institucionalnim uvjetima (npr. domovima za starije), što može predstavljati značajnu razliku u odnosu na one koji žive u vlastitom domu, s obzirom na moguće razlike u socijalnim, zdravstvenim i psihološkim obilježjima. Dodatno, podaci su prikupljeni isključivo metodom samoprocjene, što otvara mogućnost davanja socijalno poželjnih odgovora i subjektivnog iskrivljavanja stvarnog stanja.

Kako bi se prevladala navedena ograničenja, u budućim istraživanjima bi svakako trebalo obuhvatiti reprezentativnije uzorke starijih osoba iz različitih životnih okruženja (npr. institucionalni i neinstitucionalni smještaj, različite geografske regije, raznovrsniji socijalno-ekonomski status i sl.). Također, detaljnije ispitivanje odnosa između prediktorskih varijabli, posebno kroz analizu medijacijskih i moderacijskih efekata, može pružiti dublji uvid u složene mehanizme putem kojih subjektivni pokazatelji kvalitete života i varijable iz domena psiholoških karakteristika doprinose objašnjenju ego integriteta u starijoj dobi. Iako ova vrsta analize prevazilazi ciljeve trenutnog istraživanja, smatramo da je ona značajan smjer za buduće studije, s obzirom na utvrđene značajne korelacije među ispitivanim prediktorima. Na koncu, kako bi se stekla sveobuhvatnija slika o faktorima koji doprinose razvoju ego integriteta u starijoj dobi, u budućim istraživanjima bi svakako bilo značajno uključiti i neke dodatne relevantne varijable koje mogu doprinijeti objašnjenju ovog konstrukta, poput emocionalne stabilnosti, ekstraverzije, lokusa kontrole, kognitivnih funkcija, životnih iskustava povezanih s gubicima i traumama, nivoa stresa, strategija suočavanja i sl.

Na kraju, važno je istaći da dobiveni rezultati imaju i određene praktične implikacije, odnosno, mogu poslužiti kao smjernice za kreiranje intervencija usmjerenih na razvoj i očuvanje ego integriteta kod osoba starije dobi. Specifično, rezultati ovog

istraživanja sugeriraju da intervencije trebaju biti usmjerene na nekoliko međusobno povezanih aspekata, i to: unapređenje fizičkog zdravlja i materijalne sigurnosti, razvijanje otpornosti, poticanje generativnosti i prevenciju usamljenosti. Unapređenje fizičkog zdravlja može se ostvariti kroz poticanje redovnih fizičkih aktivnosti prilagođenih dobi i zdravstvenom stanju osobe, kao i osiguravanjem lakšeg pristupa adekvatnim zdravstvenim uslugama. U kontekstu unapređenja osjećaja materijalne sigurnosti, starijim osobama se može pružiti podrška kroz pravovremeno informisanje o dostupnim socijalnim pravima i uslugama, kao i kroz programe savjetovanja o upravljanju finansijama. Nadalje, razvijanje otpornosti može se poduprijeti edukacijama o strategijama suočavanja sa stresom, osnaživanjem emocionalne pismenosti te jačanjem unutrašnjih resursa pojedinca. U cilju poticanja generativnosti, korisno bi bilo uključiti starije osobe u aktivnosti koje im omogućuju da se osjećaju korisnima i povezanim s drugima, poput volontiranja, prenošenja znanja i iskustava mlađim generacijama ili sudjelovanja u zajedničkim projektima u zajednici. Na koncu, prevencija usamljenosti zahtijeva razvoj programa koji potiču međuljudsku povezanost, bilo kroz grupne aktivnosti, organizirane oblike druženja, digitalno opismenjavanje ili osnaživanje porodičnih i prijateljskih veza. Ukupno gledano, dobiveni rezultati sugeriraju da bi intervencije usmjerene na očuvanje i jačanje ego integriteta u starijoj dobi trebale biti multidimenzionalne, te obuhvaćati fizičke, emocionalne, socijalne i egzistencijalne aspekte života.

Psychosocial Determinants of Ego Integrity in Older Adults

Abstract: The aim of this study was to examine the influence of subjective indicators of quality of life (such as perceived physical and mental health, satisfaction with finances, and satisfaction with social support) and certain psychological traits (resilience, generativity, and loneliness) to ego integrity in older adults. The study involved 448 participants, with an average age of $M = 72.2$ ($SD = 5.72$). The assessment tools used included the General Data Questionnaire, the Brief Resilience Scale, the Adapted Loyola Generativity Scale, the Short Version of the UCLA Loneliness Scale, and the Brief Ego Integrity Scale. The results of hierarchical regression analysis revealed that the set of predictor variables explained 35% of the total variance in the outcome. Perceived physical health, satisfaction with financial situation, resilience, generativity, and loneliness were identified as significant predictors of ego integrity. Overall, the findings indicate that older adults who perceive themselves as physically healthier, are more content with their financial situation, display higher levels of resilience and generativity, and experience lower levels of loneliness are more likely to exhibit a stronger sense of ego integrity. These results add to the existing body of empirical findings in this area and could be used as a basis for creating interventions to support and maintain ego integrity in older adults.

Keywords: ego integrity, resilience, generativity, loneliness, subjective indicators of quality of life

Literatura

- Alex, L. 2010. Resilience among very old men and women. *Journal of Research in Nursing*, 15(5), pp. 419–431.
- Allen, R. L., Oshagan, H. 1995. The UCLA Loneliness Scale: Invariance of social structural characteristics. *Personality and Individual Differences*, 19(2), pp. 185–195.
- Berk, L. 2008. *Psihologija cjeloživotnog razvoja*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Berkman, L. F., Syme, S. L. 1979. Social networks, host resistance, and mortality: A nine-year follow-up study of Alameda County residents. *American Journal of Epidemiology*, 109(2), pp. 186–204.
- Bueno-Pacheco, A., Satorres, E., Delhom, I., Meléndez, J. C. 2021. Ego-integrity and its relationship with sense of coherence, satisfaction, self-efficacy, and depression. *Current Psychology*, 42, pp. 6439–6446.
- Busch, H. 2023. The indirect effect of generativity on fear of death through ego-integrity holds when controlling for spirituality. *Death Studies*, 47(8), pp. 957–961.
- Chen, P. Y., Ho, W. C., Lo, C., Yeh, T. P. 2021. Predicting ego integrity using prior ego development stages for older adults in the community. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(18), 9490.

- Cho, J., Martin, P., Margrett, J., Macdonald, M., Poon, L. W. 2011. The relationship between physical health and psychological well-being among oldest-old adults. *Journal of Aging Research*, 2011(3), 605041.
- De Jong Gierveld, J., Van Tilburg, T. 2010. The De Jong Gierveld short scales for emotional and social loneliness: Tested on data from 7 countries in the UN Generations and Gender Surveys. *European Journal of Ageing*, 7(2), pp. 121–130.
- Derdaele, E., Toussaint, L., Thauvoye, E., Dezutter, J. 2019. Forgiveness and late life functioning: The mediating role of finding ego-integrity. *Aging & Mental Health*, 23(2), pp. 238–245.
- Despot Lučanin, J. 2022. *Psihologija starenja: izazovi i prilagodba*. Jastebarsko: Naklada Slap.
- Erikson, E. H. 1982. *The life cycle completed*. Norton.
- Field, A. 2009. *Discovering statistics using SPSS: Introducing statistical methods*. Thousand Oaks, California: Sage Publications Inc.
- Fletcher, D., Sarkar, M. 2013. Psychological resilience: A review and critique of definitions, concepts, and theory. *European Psychologist*, 18(1), 12–23.
- Gardiner, C., Geldenhuys, G., Gott, M. 2018. Interventions to reduce social isolation and loneliness among older people: An integrative review. *Health & Social Care in the Community*, 26(2), pp. 147–157.
- Gerino, E., Rollè, L., Sechi, C., Brustia, P. 2017. Loneliness, resilience, mental health, and quality of life in old age: A structural equation model. *Frontiers in Psychology*, 8, 2003.
- Hajek, A., Forstmeier, S., Brettschneider, C., Lühmann, et al. 2021. Health-related quality of life and ego integrity among the oldest old – Evidence from the multicenter AgeCoDe-AgeQualiDe study. *Archives of Gerontology and Geriatrics*, 95, 104408.
- Han, K., Lee, Y., Gu, J., Oh, H., Han, J., Kim, K. 2015. Psychosocial factors for influencing healthy aging in adults in Korea. *Health and Quality of Life Outcomes*, 13, 31.
- Hannah, M. T., Domino, G., Figueredo, A. J., Hendrickson, R. 1996. The prediction of ego integrity in older persons. *Educational and Psychological Measurement*, 56(6), pp. 930–950.
- Haroon, W., Khawaja, A. O., Ghayas, S. 2018. Ego integrity, physical health status and death anxiety in older adults. *Journal of Behavioural Sciences*, 28(1), pp. 18–32.
- Ilyas, Z., Shahed, S., Hussain, S. 2020. An impact of perceived social support on old age well-being mediated by spirituality, self-esteem and ego integrity. *Journal of Religion and Health*, 59(6), pp. 2715–2732.
- Infurna, F. J. 2021. Utilizing principles of life-span developmental psychology to study the complexities of resilience across the adult life span. *The Gerontologist*, 61(6), pp. 807–818.
- James, J. B., Zarrett, N. 2006. Ego integrity in the lives of older women. *Journal of Adult Development*, 13(2), pp. 61–75.
- Jeong, H. J., Yoon, S. H. 2015. The influencing factors on the ego integrity of elderly living alone. *The Journal of Korean Academic Society of Nursing Education*, 21(4), pp. 499–508.
- Kline, R. B. 2011. *Principles and practice of structural equation modeling*. Guilford publications.
- Lacković-Grgin, K., Penezić, Z., Nekić, M. 2002. Kratka verzija UCLA skale usamljenosti. U: K. Lacković-Grgin, A. Proroković, V. Čubela, Z. Penezić, ur. *Zbirka psihologijskih skala i upitnika, Svezak 1*. Zadar: Sveučilište u Zadru, str. 77–78.
- Lacković-Grgin, K., Tucak, I. 2004. Adaptirana Loyola skala generativnosti. U: A. Proroković, K. Lacković-Grgin, V. Čubela Adorić, Z. Penezić, ur. *Zbirka psihologijskih skala i upitnika, Svezak 2*. Zadar: Sveučilište u Zadru, str. 1–5.
- Lane, T. D., Munday, C. 2017. Ego integrity versus despair. In: V. Zeigler-Hill, T. Shackelford, eds. *Encyclopedia of Personality and Individual Differences*. Springer, Cham, pp. 1–3.

- Lee, J., Yang, S. 2019. On the moderating and mediating effects of ego-integrity and resilience in the relationship between daily stress and depression in the elderly. *The Korean Journal of Developmental Psychology*, 32(4), pp. 151–169.
- Lima, G. S., Figueira, A. L. G., Carvalho, E. C., Kusumota, L., Caldeira, S. 2023. Resilience in older people: A concept analysis. *Healthcare (Basel)*, 11(18), 2491.
- Manning, L. K., Bouchard, L. 2019. Encounters with adversity: A framework for understanding resilience in later life. *Aging & Mental Health*, 24(7), pp. 1108–1115.
- Martin, P., McDonald, M., Margrett, J., Poon, L. W. 2010. Resilience and longevity: Expert survivorship of centenarians. In: P. S. Fry, C. L. M. Keyes, eds. *New frontiers in resilient aging: Life-strengths and well-being in late life*. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 213–238.
- McAdams, D., De St. Aubin, E. 1992. A theory of generativity and its assessment through self-report, behavioral acts, and narrative themes in autobiography. *Journal of Personality and Social Psychology*, 62, pp. 1003–1015.
- Meléndez, J. C., Delhom, I., Bueno-Pacheco, A., Reyes, M. F., Satorres, E. 2022. Emotional intelligence predicting ego integrity in healthy older adults. *Aging & Mental Health*, 27(4), pp. 838–843.
- Miranda-Chan, T. M., Nakamura, J. 2016. A generativity track to life meaning in retirement: Ego-integrity returns on past academic mentoring investments. *Work, Aging and Retirement*, 2(1), pp. 24–37.
- Newton, N. J., Stewart, A. J., Vandewater, E. A. 2019. Age is opportunity: Women's personality trajectories from mid- to later-life. *Journal of Research in Personality*, 80, pp. 43–54.
- Ngan, S. T. J., Cheng, C. P. W. 2024. The differential effect of emotional loneliness and social loneliness on late-life depression. *Aging & Mental Health*, 28(12), pp. 1808–1814.
- Parker, D. W. 2013. The relationship between ego integrity and death attitudes in older adults. *American Journal of Applied Psychology*, 2(1), pp. 7–15.
- Pinto, J. M., Fontaine, A. M., Neri, A. L. 2016. The influence of physical and mental health on life satisfaction is mediated by self-rated health: A study with Brazilian elderly. *Archives of Gerontology and Geriatrics*, 65, pp. 104–110.
- Preacher, K. J., Hayes, A. F. 2004. SPSS and SAS procedures for estimating indirect effects in simple mediation models. *Behavior Research Methods, Instruments and Computers*, 36(4), pp. 717–731.
- Puyané, M., Chabrera, C., Camón, E., Homs-Romero, E., Castejón-Bolea, R. 2025. Uncovering the impact of loneliness in ageing populations: A comprehensive scoping review. *BMC Geriatrics*, 25, pp. 244–265.
- Rijavec, M. 2011. Kolumna: Uspješno starenje. *Medix*, 17 (96), str. 105–106.
- Rylands, K. J., Rickwood, D. J. 2001. Ego-integrity versus ego-despair: The effect of “accepting the past” on depression in older women. *International Journal of Aging and Human Development*, 53(1), pp. 75–89.
- Sadatnia, M., Jalali, A., Tapak, L., Shamsaei, F. 2023. The relationship between mental health and loneliness in the elderly during the COVID-19 pandemic. *Journal of Ageing and Longevity*, 3(3), pp. 433–441.
- Singh, A., Suvitha, D. 2024. Health and well-being among elderly. *International Journal of Scientific Research in Science and Technology*, 11(2), pp. 650–658.
- Slišković, A., Burić, I. 2018. Kratka skala otpornosti. U: A. Slišković, I. Burić, V. Čubela Adorić, M. Nikolić, I. Tucak Junaković, ur. *Zbirka psiholoških skala i upitnika, Svezak 9*. Zadar: Sveučilište u Zadru, str. 7–12.

- Smith, B. W., Dalen, J., Wiggins, K., Tooley, E., Christopher, P., Bernard, J. 2008. The brief resilience scale: Assessing the ability to bounce back. *International Journal of Behavioral Medicine*, 15(3), pp. 194–200.
- Smith, B. W., Tooley, E. M., Christopher, P. J., Kay, V. S. 2010. Resilience as the ability to bounce back from stress: A neglected personal resource? *The Journal of Positive Psychology*, 5(3), pp. 166–176.
- Song, S. J., Ko, S. H., Kim, J. Y., Kim, H. K. 2022. Impact of frailty, depression, and loneliness on ego-integrity in community-dwelling elderly. *Stress*, 30(3), pp. 139–146.
- Tahreen, S. F., Shahed, S. 2014. Relationship between ego integrity, despair, social support and health-related quality of life. *Pakistan Journal of Social and Clinical Psychology*, 12(1), pp. 26–33.
- Torges, C. M. 2007. Achieving ego integrity: Personality development in late midlife. *Dissertation Abstracts International: Section B: The Sciences and Engineering*, 67(7-B), 4146.
- Tragantzopoulou, P., Giannouli, V. 2021. Social isolation and loneliness in old age: Exploring their role in mental and physical health. *Psychiatriki*, 32, pp. 59–66.
- Tucak Junaković I., Nekić, M., Ambrosi-Randić, N. 2020. Konstrukcija i validacija skale samoprocjene uspješnog starenja. *Suvremena psihologija*, 23 (1), str. 7–20.
- Tucak Junaković, I. 2024. Kratka skala ego integriteta. U: I. Macuka, M. Nekić, J. Ombla, A. Šimunić, M. Vidaković, ur. *Zbirka psiholoških skala i upitnika, Svezak 12* Zadar: Sveučilište u Zadru, str. 25–32.
- United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division. 2019. World Population Ageing 2019: Highlights. New York: United Nations. Dostupno na: <https://digitallibrary.un.org/record/3846855/files/WorldPopulationAgeing2019-Highlights.pdf>
- Van der Kaap-Deeder, J., Soenens, B., Van Petegem, S., Neyrinck, B., De Pauw, S., Raemdonck, E., Vansteenkiste, M. 2020. Live well and die with inner peace: The importance of retrospective need-based experiences, ego integrity and despair for late adults' death attitudes. *Archives of Gerontology and Geriatrics*, 91, 104184.
- van Ours, J. C. 2021. What a drag it is getting old? Mental health and loneliness beyond age 50. *Applied Economics*, 53(31), pp. 3563–3576.
- Villar, F. 2012. Successful ageing and development: The contribution of generativity in older age. *Ageing & Society*, 32 (7), pp. 1087–1105.
- Villar, F., Zacarés, J. J. 2024. Generativity, ego integrity, and the achievement of aging well. In: F. Villar, H. L. Lawford, M. W. Pratt, eds. *The development of generativity across adulthood*. Oxford University Press, pp. 79–95.
- Westerhof, G. J., Bohlmeijer, E. T., McAdams, D. P. 2017. The relation of ego integrity and despair to personality traits and mental health. *The Journals of Gerontology Series B*, 72(3), pp. 400–407.
- White, A. M., Philogene, G. S., Fine, L., Sinha, S. 2009. Social support and self-reported health status of older adults in the United States. *American Journal of Public Health*, 99(10), pp. 1872–1878.
- Wiesmann, U., Hannich, H. J. 2011. A salutogenic analysis of developmental tasks and ego integrity vs. despair. *International Journal of Aging and Human Development*, 73(4), pp. 351–369.
- Yanguas, J., Pinazo-Henandis, S., Tarazona-Santabalbina, F. J. 2018. The complexity of loneliness. *Acta Biomedica*, 89(2), pp. 302–314.